

”Kumpi tätä tuomiota oikein suorittaa?!”

Jyvällä -projekti

2006 - 2009

Tyynelän Kehittämiskeskuksen
osahankkeen
asiakastyön kuvaus

Laura Pöyhönen
Mari Tuomainen &
Kirsi Purhonen (toim.)

Sisällysluettelo

JOHDANTO	3
1 Asiakkaiden ohjautuminen osahankkeeseen.....	3
2 Asiakastyön käytännöt	4
2.1 Yksilötyö	4
2.2 Vertaistukiryhmäkokeilu	5
3 Asiakkuuksien keskeiset teemat	6
3.1 Puhumisen ja kuulluksi tulemisen tarve	6
3.2 Tiedon puute, ennakkoluulot, pelot (informatiivinen taso)	7
3.3 Tunteista ja asioista puhuminen niiden oikeilla nimillä (puhumisen taso)	8
3.4 Arjessa jaksaminen.....	8
3.5 Siirtymävaiheet	9
3.6 Rikoksenteekijä ja päihteet	10
3.6.1 CRAFT –menetelmä päihdeongelman läheisen kanssa työskentelyyn	10
3.6.2 CRAFT –menetelmän soveltaminen rikoksenteekijöiden läheisten kanssa työskentelyssä Jyväällä –projektin Tyynelän Kehittämiskeskuksen osahankkeessa.....	11
3.7 Läheisen sosiaaliset verkostot	12
3.8 Läheisten voimavarat.....	13
4 Asiakkuuden kesto ja päättyminen.....	14
5 Lopuksi	15
LÄHTEET	15

JOHDANTO

Tässä luvussa kuvataan laajemmin Jyväällä –projektin Tyynelän Kehittämiskeskuksen osahankkeen asiakastyö. Osahankkeen loppuraportissa on esitelty tiivistelmä asiakastyöstä, mutta tässä raportissa halutaan kuvata asiakastyön prosessia tarkemmin ja saada asiakkaan ääni myös kuuluviin.

Läheistyön viitekehikseksi valittiin Myllyhoito ry:n GRAFT-menetelmä, koska monella rikoksenteijällä on päihdeongelma. Menetelmää sovellettiin asiakastyössä ja menetelmä auttoi asiakkaita irrottamaan omat avuntarpeensa rikoksenteijän ongelmasta. Läheisen ja rikoksenteijän vuorovaikutussuhteeseen tuli uusia välineitä.

Asiakastyön keskeisin menetelmä oli henkilökohtaiset tapaamiset. Näissä tapaamisissa jäsenyi asiakastyön keskeiset teemat. Tapaamisten keskeisiä teemoja olivat läheisen tiedon, puhumisen- ja kuulluksi tulemisen, tunteista ja päihdeongelmasta puhumisen sekä arjesta selviytymisen tarve. Asiakastyön välineenä kokeiltiin myös sellaista vertaisryhmämallia, jossa on läsnä myös ammatillinen työntekijä. Asiakkaat nostivat tarpeen esille itse, mutta kokeilu ei tässä hankkeessa tuottanut tulosta. Fyysinen ryhmätilanne oli monelle asiakkaalle vielä liian haasteellinen pitkien välimatkojen ja oman roolin suhteuttamisessa toisten läheisten tilanteeseen.

Asiakastyö kehittyi Jyväällä –projektin Tyynelän kehittämiskeskuksen osahankkeen aikana kuvattavaan muotoon. Osahankkeen työtä arvioitiin mm. projektin ulkoisen arvioitsijan, Sosiaalikehitys Oy:n, toimesta. Arvioinneista saatiin näkökulmia siihen, millaisia avuntarpeita läheisillä oli ja miten rikoksenteijät näkevät läheistensä avuntarpeet.

1 Asiakkaiden ohjautuminen osahankkeeseen

Asiakkaat ohjautuivat Tyynelän Kehittämiskeskuksen osahankkeeseen pääsääntöisesti Kriminaalihuoltolaitoksen Jyväskylän aluetoimiston kautta. Rikoksenteijän läheinen oli ottanut yhteyttä Kriminaalihuoltolaitoksen virkamieheen joko rikoksenteijän asioissa tai omassa avuntarpeessaan. Itä-Suomen aluevankilasta läheisasiakkaita ohjautui osahankkeeseen Sukevan, Kuopion ja Laukaan vankiloista, joissa ohjaavina työntekijöinä olivat sosiaalityöntekijät, erityisohjaajat ja päihdetyöntekijät. Useimmiten vankiloiden kautta ohjautuneet läheiset olivat olleet yhteydessä vankiloiden työntekijöihin tapaamisten tai perhetapaamisten puitteissa. Osa asiakkaista hakeutui asiakkuuteen oma-aloitteisesti kuultuaan osahankkeen toiminnasta, ja osa ohjautui muiden yhteistyötoimijoiden kautta, kuten esimerkiksi Jyväskylän Seudun päihdepalvelusäätien tai Työvoiman Palvelukeskuksen kautta.

Pääsääntöisesti asiakkaat antoivat heitä ohjaavalle työntekijälle yhteystietonsa ja luvan luovuttaa ne läheisprojektityöntekijälle, jonka jälkeen projektityöntekijä otti puhelimitse yhteyden asiakkaaseen. Ensimmäisen puhelun aikana projektityöntekijä esitteli osahankkeen toimintaa ja asiakas kertoi tilanteestaan, ja suurin osa ensi kontakteista johti tapaamiseen. Muutamien asiakkaiden kohdalla puhelu jäi ainoaksi kontaktiksi, ja kaksi asiakasta kiinnittyi niin sanotuiksi puhelinasiakkaiksi; he soittivat ajoittain mieltään painavien asioiden purkamiseksi. Molemmat puhelinasiakkaat olivat nuorien rikoksenteijöiden vanhempia.

Osahankkeen asiakkuus oli luonnollisesti vapaaehtoisuuteen pohjautuva, ja asiakkuudesta tehtiin

suullinen sopimus. Jos asiakkuuteen liittyi viranomaisyhteistyötä esimerkiksi Kriminaalihuoltolaitoksen tai sosiaalitoimen kanssa, tietojenluovutus sopimus tehtiin kirjallisena. Sopimus pohjana oli joko Jyväällä –projektin laatima oma lomake tai jos läheisen puoliso oli Kriminaalihuoltolaitoksen asiakkaana, käytettiin Kriminaalihuoltolaitoksen lomaketta, johon lisättiin läheisen tiedot. Läheisasiakkuuteen ei liittynyt asiakkaiden määrittelemiä kuntoutumistavoitteita muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Kahdella nuorella naisella päihderiippuvuus, jonka puitteissa heillä oli jo olemassaoleva hoitokontakti. Yksi nuori nainen ohjattiin päihdehoitoon lääkeriippuvuuden takia. Määriteltyjen tavoitteiden puutteesta huolimatta osahankkeen toiminnan tavoitteena asiakkaiden hyvinvoinnin parantaminen.

Haasteelliseksi asiakkaiden ohjautumisen osahankkeeseen teki se, että läheisasiakkaat ovat ikään kuin alisteisia rikosentekijän haluun ja tapaan tuoda esiin asioita. Jos rikosentekijä ei tuonut esiin läheisensä huolta, hätää tai tuen tarvetta, hänen asioitaan hoitavalla virkamiehellä tai työntekijällä ei ollut tietoa, jonka pohjalta olisi voinut ohjata kyseistä läheistä osahankkeeseen. Toisaalta läheisyhteydenottoon tarvitaan myös rikosentekijän lupa, ja sen saaminen osoittautui jossain määrin haasteelliseksi, jos rikosentekijä halusi esimerkiksi peitellä päihteiden käyttönsä todellista tilaa läheisiltään ja/tai työntekijältä. Poikkeuksena asiakasohjautuvuudessa olivat tietenkin ne läheisasiakkaat, jotka ottivat itse yhteyttä viranomaiseen tai projektityöntekijään joko omassa avuntarpeessaan tai rikosentekijän asioissa. Asiakkaina oli myös läheisiä, jotka eivät halunneet asiakkuutensa tulevan rikosentekijän tietoon. Heidän arvionsa mukaan suhde rikosentekijään saattaisi hankaloitua, jopa katketa, jos tämä tietäisi läheisensä asiakkuudesta.

2 Asiakastyön käytännöt

Tyynelän Kehittämiskeskuksen osahankkeen asiakastyö painottui yksilötyöhön. Sekä ammattihenkilöstölle tehtyjen alkukartoitushaastattelujen että asiakkaiden esittämien toiveiden perusteella osahankkeen asiakkaille järjestettiin myös vertaistukiryhmäkokeilu.

2.1 Yksilötyö

Projektityöntekijä tapasi asiakkaita joko heidän kotonaan tai toimistovastaanotolla asiakkaan elämäntilanteesta ja kulkuyhteyksistä riippuen. Jos sekä läheisasiakas että rikosentekijä antoivat luvan, järjestettiin myös yhteistapaamisia, joissa olivat läsnä läheinen ja hänen työntekijänsä sekä rikosentekijä Kriminaalihuoltolaitoksen valvojansa ja/tai päihdetyöntekijänsä kanssa. Myös yhteistapaamisia järjestettiin sekä toimistovastaanotolla että asiakkaiden kotona. Kotikäynneillä läheistyöntekijä toimi luonnollisena työparina Kriminaalihuoltolaitoksen virkamiehille, jotka eivät työsuojelullisista syistä tee yksin kotikäyntejä. Viranomaisyhteistyötä tehtiin myös läheisasiakkaan mahdollisissa lastensuojeluasioissa. Tällöin projektityöntekijän rooli oli asiakkaan tukihenkilönä toimine, tai asioiden vireillepaneminen avun saamiseksi esimerkiksi tukiperhetoimintaan liittyen.

Yksilötyössä korostui aikuisten läheisten tarve omaan työntekijään; perheelliset asiakkaat halusivat tavata työntekijän kahden kesken lasten ollessa koulussa tai hoidossa. Kun lapset eivät olleet paikalla, asioista voitiin keskustella rauhassa niiden oikeilla nimillä ja keskittyä aikuisten akuutteihin huolenaiheisiin. Lisäarvona näissä tapaamisissa oli luonnollisesti mahdollisuus keskustella myös muista aikuisten asioista ja saada tauko lapsiperheen arjen velvotteista.

2.2 Vertaistukiryhmäkokeilu

Läheisasiakkaille tarjottiin heidän omasta pyynnöstään mahdollisuuksia tavata toisiaan vertaisryhmätapaamisissa. Arvio vertaisryhmän tuen tarpeesta tuli esiin myös ammattihenkilöstölle tehdyissä alkukartoitushaastatteluissa. Asiakkaiden toiveita kartoittaessa kaikkiaan kuusi ilmoitti halukkuutensa osallistua vertaistapaamisiin. Vertaisryhmäkokeilu järjestettiin syksyllä 2008 ja talvella 2009. Tapaamiskertoja järjestettiin yhteensä kuusi kertaa, ja niihin lähetettiin joka kerta erilliset kutsut joko kirjeitse tai tekstiviestillä. Tila- ja tarjoilujärjestelyjen vuoksi asiakkaita pyydettiin ilmottautumaan tapaamisiin etukäteen. Neljään tapaamiskertaan saapui 1-3 asiakasta. Kaksi tapaamista peruuntui kokonaan osanottajien puuttuessa. Ne asiakkaat, jotka toivoivat eniten vertaisryhmätapaamisia, eivät saapuneet paikalle kertaakaan.

Vertaistapaamiset toteutettiin asiakkaiden aloitteesta, ja projektityöntekijän arvion mukaan ryhmät, joissa oli kolme osallistujaa, sujuivat hyvin ja mutkattomasti. Ryhmäläisten välille syntyi aktiivista keskustelua, johon kaikki osallistuivat. Ryhmäläiset kertoivat oman tarinansa, ja ryhmässä keskusteltiin yhteisesti erilaisista tunteista ja tilanteista, joita päihteitä käyttävän ja rikoksia tekevän läheinen joutuu kohtaamaan. Ryhmäläiset olivat sitä mieltä, että tapaamisia pitää järjestää jatkossakin, ja totesivat, että on lohduttavaa huomata, ettei ole ainoa senkaltaisessa elämäntilanteessa oleva. Ryhmään osallistuneet toivoivat säännöllisiä tapaamisia, joiden aikana keskustellaan ja jaetaan kokemuksia. Heidän mukaansa erityisille teemoille tai vierailijoille/vierailuille ei ollut tarvetta.

”tuntu jotenkin kivalta huomata, etten oo ainoa tässä tilanteessa oleva.” (puoliso, 24 v.)

Haasteeksi vertaisryhmätapaamisten järjestämisessä osoittautui asiakkaiden kulkuyhteyksien ja arkirytmien (työssäkäynti, lastenhoito jne.) yhteensovittamisen lisäksi asiakkaiden itsensä tekemät luokittelut; rikosentekijöiden puoliset ja vanhemmat kokivat olevansa eri ryhmää, vankien ja Khl:n asiakkaiden läheiset kokivat olevansa eri ryhmää ja alkoholia käyttävän rikosentekijän läheiset kokivat olevansa eri tilanteessa kuin huumeita käyttävän rikosentekijöiden läheiset. Itsensä rajaaminen ryhmän ulkopuoliseksi tuli esiin, kun projektityöntekijä tapasi asiakkaita yksilötapaamisissa ryhmätapaamisten välissä. Näissä keskusteluissa vahvistui yksilötyön tarve; häpeä, syyllisyyden tunteet ja luottamuksellisuuden epäileminen ovat syvällä läheisasiakkaissa ja ne näyttivät vaikuttavan myös vertaisryhmätapaamisissa. Projektityöntekijän näkökulmasta oli myös hämmentävää huomata asiakkaiden taipumus vertailla omaa tilannettaan muiden asiakkaiden tilanteisiin. Useimmiten vertailun lopputulemana vertailija itse ei ollut ”kelvollinen” osallistumaan ryhmään, koska jonkun muun ryhmään osallistuneen tilanne oli rankempi tai vaikeampi kuin itsellä.

”ehkä se häpeän tunne on niin voimakas...” (äiti, 59 v.)

Vertaistukiryhmäkokeilun tulos poikkesi asiakkaiden esiin tuoman tarpeen kanssa; pyydetty ryhmätoiminta päättyi osallistujien puutteeseen. Asiakkaiden rajaaminen itsensä ryhmän ulkopuoliseksi joko häpeän tunteesta tai muusta syystä johtuen, vahvistaa ajatusta internetin

tarjoaman vertaistuen tarpeellisuudesta ja toimivuudesta. Kriminaalihuollon tukisäätiö ylläpitää internetissä Portti vapauteen –sivustoa (www.porttivapauteen.fi), joka on suunnattu rikostaustaisille ja heidän läheisilleen. Sivulla on läheisten osio, jonne voi kirjoittaa nimimerkillä oman tarinansa tai osallistua keskustelupalstan keskusteluihin. Internetin tarjoamat vertaistukipalvelut saattavatkin olla riittävä vertaistuki rikoksenteekijöiden läheisille, koska kysymyksessä on marginaalinen kohderyhmä, ja juuri välimatkat ja kulkuyhteydet saattavat muodostua esteeksi varsinaisille tapaamisille. Toisaalta myös kasvottomana ja nimimerkillä esiintyminen saattaa madaltaa kynnystä kertoa omista kokemuksistaan ja saada vertaistukea.

3 Asiakkuuksien keskeiset teemat

Sekä Kriminaalihuoltolaitoksen asiakkaiden että vankien läheisten kanssa keskustellessa nousivat esiin tietyt teemat ja asiat, joihin läheiset halusivat saada apua ja tukea joko keskustelun tai palveluohjauksen avulla. Näitä teemoja olivat esimerkiksi puhumisen ja kuulluksi tulemisen tarve, tiedon puute, ennakkoluulot, pelot ja arjessa jaksaminen sekä siirtymävaiheet vankilan ja siviilin välillä. Häpeän ja syyllisyyden tunteet liittyvät lähes kaikkiin asioihin, joista läheiset halusivat keskustella. Useimmat asiakkaista olivat myös päihteiden ongelmakäyttäjän läheisiä, joten rikoksenteekijän päihdeongelma oli yksi keskeisimmistä aiheista asiakastapaamisissa. Päihdeteeman käsittelyssä käytettiin CRAFT (Community Reinforcement and Family Training) –menetelmää. Seuraavassa esitellään läheistyön keskeiset teemat sekä CRAFT –menetelmä. Lopuksi käsitellään rikoksenteekijöiden läheisten voimavaroja, eli niitä asioita, jotka auttavat heitä jaksamaan.

3.1 Puhumisen ja kuulluksi tulemisen tarve

Rikoksenteekijöiden läheiset ovat asiakasryhmä, jolle ei ole nykyisessä palvelujärjestelmässä kohdennettuja palveluja; he eivät ole profiloituneet minkään palveluntarjoajan asiakkaiksi. Tämä näkyi etenkin asiakkuuden alussa. Kun läheistyötä ja läheistyöntekijää esiteltiin asiakkaille joko projektityöntekijän tai yhteistyöviranomaisten toimesta, vastaanotto oli ajoittain hyvin hämmentynyt. Asiakkaat kyselivät, mitä asiakkuus tarkoittaa, mitä työntekijälle tulisi puhua, onko palvelu luotettavaa jne. Toisaalta asiakkaat myös tarkastelivat palveluntarvettaan, ja jotkut tulivat siihen tulokseen, että pelkkä puhelinkeskustelu riittää. Läheiset, jotka olivat jo jopa vuosia soitelleet turhaan eri paikkoihin apua saadakseen, tai saadakseen tietoa rikoksenteekijään liittyen, hämmentyivät, kun heille yhtäkkiä olikin tarjolla oma työntekijä. Jotkut ehkä jopa säikähtivät ajatusta.

*”no se vankilan perhetyöntekijä sano, et mun pitää soittaa sulle, ja mä ny sit soitin...”
(puoliso, 27 v.)*

Uuden asiakasryhmän kohtaaminen ja sen tarpeiden esille nostaminen näyttäytyi myös asiakkaiden jäsentymättöminä pahanolonpurkauksina ensimmäisten tapaamisten aikana. Kuullessaan pitkästä aikaa kysymyksen ”Mitä Sinulle kuuluu?”, osa asiakkaista purskahti itkuun. He kertoivat sekavan tarinan niistä kaikista elämän tapahtumista, joita he ovat kohdanneet rikoksenteekijän kanssa ja jotka ovat uuvuttaneet heitä. Osa asiakkaista kertoi myös, että he olivat avuntarpeessaan ottaneet yhteyttä lukuisiin paikkoihin, mutta missään ei voitu auttaa.

”sä oot ensimmäinen työntekijä, joka kysyy multa, et mitä mulle kuuluu!” (puoliso, 49 v.)

Puhuminen ja kuulluksi tuleminen tarve on kattava ilmaisu, kun kuvataan asiakkaiden pääasiallista tarvetta läheistyölle ja läheistyöntekijälle. Useat asiakkaat totesivat hyvin usein tapaamisten päätteeksi tuntevansa olonsa helpottuneemmaksi ja rauhallisemmaksi kuin ennen tapaamista, kun olivat saaneet puhua ajatuksistaan ja tunteistaan.

3.2 Tiedon puute, ennakkoluulot ja pelot

Rikoksenteekijöiden läheiset ovat tiedon puutteessa ja tietopimennossa rikoksenteekijän asioissa. Läheisille ei kerrota tutkinnallisista syistä tai vaitiolovelvollisuuden takia rikoksenteekijän rikoksia, tuomiota, tuomion suorittamispaikkaa jne.

”pojan ollessa alaikäinen mulle soitteli kaikki sossuista opettajiin, mut ku se täytti 18, nii johan meni linjat kii, ja ny mulle ei kerro kukaan eikä mitään!” (äiti, 49 v.)

Jos kyseessä on läheinen, joka on ensimmäistä kertaa tekemisissä rikosseuraamusten kanssa, ovat kaikki seuraamusjärjestelmään liittyvät termit ja käytännöt hänelle tuntemattomia. Kriminaalihuoltolaitos yhdyskuntaseuraamuksineen ja vankilat tiukkoine käytäntöineen saattoivat tulla täysin uusina organisaatioina läheisten tietoon rikoksenteekijän rangaistuksen yhteydessä.

”mitä se yhdyskuntapalvelu tarkoittaa?” (äiti, 52 v.)

”enkö mä saa koskettaa sitä, jos meen siihen 55 minuutin tapaamiseen?” (puoliso, 24 v.)

Tiedon puutteesta johtuen läheisillä on myös ennakkoluuloja ja pelkoja, esimerkiksi vankilaan ja sen arkeen liittyen.

”onko siellä vankilassa oikeesti niitä jengejä?” (puoliso, 24 v.)

Toisaalta myös mediassa ajoittain esiin tulevat vankeinhoidon epäkohdat saavat läheiset huolestumaan esimerkiksi vankien terveydenhuoltoon liittyvissä asioissa.

”huomioidaankohan siellä Eetun (nimi muutettu) vammautunut jalka, et kun se ei pysty tekeen seisomatyötä...?” (äiti, 62 v.)

Seuraamusjärjestelmän ja -käytännöt tunteva ammatillinen tukihenkilö pystyi vastaamaan rikoksenteekijöiden läheisten informatiiviseen tuen tarpeeseen. Asiakkaat kokivat rauhoittavana, kun työntekijällä oli aikaa vain heille ja heidän kysymyksilleen, vaikka työntekijä kertoi asioista ainoastaan yleisellä tasolla. Tärkeiksi osottautui lähes kaikenlainen perustieto, kuten esimerkiksi, että vankiloissa on omat työntekijänsä terveydenhuollossa, sosiaalityössä ja hengellisessä työssä, tai että yhdyskuntapalvelun voi suorittaa työssäkäyntiä tai opiskelua vaarantamatta. Saatuaan edellä mainitun kaltaista perustietoa asiakkaat myös rohkaistuivat ottamaan itse yhteyttä vankiloihin tai Khl:n työntekijöihin saadakseen lisätietoja asioista.

3.3 Tunteista ja asioista puhuminen niiden oikeilla nimillä

Monet läheisasiakkaat toivat esiin tapaamisissa helpotuksen tunteen, kun läheistyöntekijän kanssa sai puhua vapaasti asioista niiden oikeilla nimillä ja sai myös ”tuulettaa” tunteitaan. Rikoksenteekijöiden läheisillä on kokemuksia siitä, kun he ovat yrittäneet hoitaa rikoksenteekijöiden asioita, on asianajajan roolissa pitänyt puolustella rikoksenteekijää ja niellä omat negatiiviset tunteet (väsymys, turhautuminen jne.) saadakseen asioita eteenpäin. Asiakkaat antoivat suoraa palautetta siitä, että tuntui hyvältä, kun heidät kohdattiin ammatillisesti ja luottamuksellisesti.

”välillä mä mietin, et on se kyl aikamoinen kusipää...” (äiti, 59 v.)

Asiakastapaamisissa purettiin myös häpeän ja syyllisyyden tunteita, joita rikoksenteekijän läheisenä eläminen herättää asiakkaissa, ja jotka vaikuttavat moniin eri asioihin heidän elämässään. Keskusteluissa kävi ilmi, että häpeän ja syyllisyyden tunteet ovat voimakkaampia rikoksenteekijöiden vanhemmilla kuin puolisoilla. Vanhemmat, etenkin äidit, pohtivat hyvin paljon, millainen heidän osuutensa on ollut lastensa valintoihin, mitä he ovat jättäneet tekemättä tai mitä he ovat tehneet liikaa. Erillisyyden kokemus ja oman elämän rajaaminen rikoksenteekijän elämästä oli selkeämpää rikoksenteekijöiden puolisoille, ja ne auttoivat puolisoita käsittelemään häpeän ja syyllisyyden tunteita.

”Matti (nimi muutettu) tekee mitä tekee, ja rymyää välillä, mut mun elämän onnellisuus ei oo sidoksissa siihen...” (puoliso, 42 v.)

3.4 Arjessa jaksaminen

Arjessa jaksamisen haaste on vaativa varsinkin pitkää tuomiota suorittavan vangin puolisolle, joka on kotona lasten kanssa. Lasten hoitaminen, kotityöt, mahdolliset taloudelliset rasitteet jne. eivät jätä tilaa puolisojen omalle ajalle ja omasta hyvinvoinnista huolehtimiselle. Monesti puolisoilla on tunne, että rangaistus koskee enemmän häntä kuin itse rikoksenteekijää, koska kotiin jäävän puolison vastuulle jäävät kaikki perheen asiat.

”kumpi tätä tuomiota oikein suorittaa?!” (puoliso, 34 v.)

Puolisoiden kynnyks hakea apua, varsinkin pienillä paikkakunnilla, on korkea; uupumusta ei haluta myöntää edes itselle perheen ulkopuolisista puhumattakaan, ja pelko viranomaistoimenpiteistä saa äidit koettelemaan rajojaan vaativassa arjessa. Toisaalta väsymyksen, uupumuksen ja jopa masennuksen oireiden sivuuttaminen tapahtuu helposti arjen velvoitteisiin vetoamalla. Samoin halutaan näyttää, että perhe pärjää ja voi hyvin, vaikka yksi sen jäsenistä onkin vankilassa.

Tyynelän Kehittämiskeskuksen osahankkeen projektityöntekijällä oli merkittävä palveluohjauksellinen ja tukihenkilömainen rooli, kun asiakkaiden tilanteita ja avuntarpeita selvitettiin yhteistyössä sosiaalitoimien kanssa. Työntekijä toimi ikään kuin sillanrakentajana viranomaisten ja rikoksenteekijöiden läheisten välillä toimimalla tietojenvälittäjänä ja tukihenkilönä yhteisissä tapaamisissa. Joskus myös viranomaiskielen ja –termien selventäminen auttoi asioita eteenpäin, ja luottamus sosiaalitoimen tarjoamaan apuun alkoi syntyä.

Sosiaalitoimien tarjoama perhetyön tuki eri muodoissaan vastasi perheiden tarpeisiin; joko perhetyöntekijät tekivät kotikäyntejä, joilla he hoitivat lapsia niin, että äiti sai omaa aikaa tai aikaa hoitaa asioitaan, tai sosiaalitoimien antamat maksusitoumukset mahdollistivat lastenhoitajan ja/tai tukiperheen käyttämisen kerran kuukaudessa. Joissain tapauksissa lapsille järjestettiin päivähoito kolmena, tai jopa viitenä päivänä viikossa. Myös tuettuja lomia järjestettiin. Sosiaalitoimet saattoivat tukea myös vankiloissa järjestettäviä perhetapaamisia antamalla taloudellista avustusta puolisoiden matkakuluihin.

”no on se perhetyön apu ihan jees...” (puoliso, 21 v.)

Kotona olevat puoliset toivat esiin, että ajoittain arjessa jaksamista kuormittivat vankilassa olevan rikosentekijän mustasukkaisuuden tunteet. Asiakkaat kertoivat, että arjen velvoitteiden kantamisen lisäksi he saivat selvittää tekemisiään vankilassa olevalle puolisolleen. Rikosentekijän mustasukkaisuus ja epäily kohdistui kahden asiakkaan kohdalla myös asiakkaan ja läheistyöntekijän tapaamisiin:

”...se kyseli multa, et miks mä käyn näis tapaamis, et yrittääkö se työntekijä erottaa meijät...” (puoliso 24 v.)

3.5 Siirtymävaiheet

Rikosentekijöiden läheiset, etenkin vankien läheiset, tarvitsevat tukea siirtymävaiheisiin. Näitä siirtymävaiheita ovat vankilaan meneminen ja vankilasta vapautuminen.

Perheissä tarvitaan tukea, kun yksi perheenjäsenistä lähtee suorittamaan vankeusrangaistusta. Tarve korostuu luonnollisesti, jos kyseessä on ensimmäinen kerta. Valmistelevia keskusteluja tarvitsevat niin tuomittu, puoliso kuin lapsetkin. Keskustelut ovat informatiivisia (esim. tapaamiskäytännöt ja muut yhteydenpidon mahdollisuudet) sekä huolta, ennakkoluuloja ja pelkoja käsitteleviä. Keskusteluissa voidaan samalla kartoittaa perheen tilanne; minkälaista tukea kotiin jäävä puoliso tarvitsee arjessa jaksakseen. Monia pienten lasten äitejä mietityttää myös, miten kertoa lapsille isän vankeusrangaistuksesta, tai voiko asian tuoda avoimesti esiin lasten päivähoitopaikoissa tai kouluissa. Kotiin jäävien puolisoiden huoli kohdistuu lapsien ja rikosentekijän selviytymiseen, ei niinkään omaan jaksamiseen. Puolisot tunnistavat usein oman avuntarpeensa vasta kun toinen osapuoli on ollut vankilassa jonkin aikaa.

Yleisesti kuvitellaan, että odotetuin vaihe, vangin vapautuminen ja perheen saaminen kokonaiseksi, on yksinkertainen ja helpoin vaihe vankiperheiden elämässä. Ajatellaan, että tuen tarve lakkaa, kun kotona on taas kaksi aikuista. Tyynelän osahankkeen asiakastyössä kävi kuitenkin ilmi, että siirtymävaihe, jolloin vanki vapautuu ja palaa perheen arkeen, on siirtymävaiheista haastavin. Toki lyhyemmät, muutaman kuukauden kestäneet vankeusrangaistukset ovat poikkeus. Pitkien tuomioiden aikana kotiin jääneet puoliset ovat tottuneet selviämään arjen velvoitteista yksin, ja kun tutuksi tulleeseen rutiiniin tulee yksi ihminen lisää, koko perhedynamiikka muuttuu. Puolisot joutuvat arvioimaan, minkä verran ja kuinka nopeasti he voivat antaa vastuuta kotiin palanneelle perheenjäsenelle. Joissain tapauksissa haasteelliseksi osottautui kotona olleen puolison vaikeus luovuttaa osa vastuusta kotiin palanneelle. Kotiin palanneet joutuvat puolestaan kohtaamaan lasten mahdollisen jännittämisen, luottamuspulan ja uhman, sekä perheen

ulkopuoliset paineet, kun esimerkiksi perheensä luo palanneen isän rooli kyseenalaistetaan sukulaisten toimesta.

”...mun äiti ja mun mies on pari kertaa ottanu yhteen poikia koskien...” (puoliso 42 v.)

Toisaalta vapautumisvaiheessa haasteelliseksi osottautuivat myös vapautuneen vangin puuttelliset ja/tai epärealistiset käsitykset perhe-elämästä, lasten kehitysvaiheista ja arjesta. Pitkältä tuomiolta vapautuneella ei ole välttämättä tietoa ja kokemusta lapsiperheen arjesta. Rooli vastuunkantajana ja isänä ei ole selkiintynyt, varsinkaan, jos lapsi tai lapset ovat syntyneet vankeusrangaistuksen aikana. Myös rikosentekijän käsitys parisuhteesta ja sen hoitamisesta vanhemmuuden ohella saattaa joutua uudelleen arvioinnin kohteeksi. Jos pariskunnalla ei ole tukiverkostoa, jonka avulla asiaa voi työstää, tilanne voi käydä ylivoimaiseksi koko perheelle.

3.6 Rikosentekijä ja päihteet

Suuri osa rikosseuraamusten piirissä olevista asiakkaista on päihdeongelmaisia; Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve -tutkimuksen alustavien tulosten mukaan 90 %:lla miesvangeista ja 60 %:lla yhdyskuntapalvelua suorittavista asiakkaista on jokin päihderiippuvuus (Rikosseuraamusvirasto 2007). Näin ollen suurin osa rikosentekijöiden läheisistä on myös päihdeongelman läheisiä. Useimmiten näissä parisuhteissa ja perheissä tapahtuu läheisilmiö, eli sopeutuminen päihteiden käyttöön. Päihdeongelman läheiset sopeutuvat vähitellen alkoholin tai muun päihteen käyttöön ja siitä aiheutuviin haittoihin. Päihdeongelmasta ja sen tuomista haitoista puhuminen voi olla mahdotonta, ja puhumattomuuden mukana läheiset nielevät omat tunteensa ja ajatuksensa. Lisäksi he saattavat ottaa vastuulleen sekä päihdeongelman että koko perheen käytännön asiat ja hoitavat toisen aikuisen puolesta tälle kuuluvia asioita. Läheiset oppivat vaikenemaan ja tottuvat jatkuvaan epävarmuuteen, toisen henkiseen poissaoloon, uhkailuun ja jopa väkivaltaan. He oppivat vähättelemään omia tunteitaan ja tarpeitaan, sekä suostuvat omien oikeuksiensa mitätöimiseen. Läheisten sosiaalinen verkosto kapenee ja he häpeävät ja kantavat syyllisyyttä päihdeongelmasta. Läheisten elämä pyöri päihdeongelman ja päihdeongelman ympärillä. Usein he toimivat tietämättään päihdeongelman päihdekäyttäjien mahdollistajana. (www.myllyhoito.fi)

Myllyhoitoyhdistys ry:n Läheismylly –hanke (2005-2007) keskittyi tuomaan, kokeilemaan ja kehittämään CRAFT –menetelmää Suomeen läheisten auttamiseksi. Hanke järjesti CRAFT –valmentajakoulutuksia ja kutsui niihin osallistujia yhteistyöjärjestöistä, kuten esimerkiksi Tyynelän Kehittämiskeskuksesta. CRAFT –menetelmästä arvioitiin olevan hyötyä rikosentekijöiden läheisten kanssa työskentelyssä, joten Tyynelän Kehittämiskeskuksen osahankkeen molemmat projektityöntekijät suorittivat koulutuksen, ja vuoden 2008 aikana CRAFT –menetelmästä muodostui teoreettinen viitekehys rikosentekijöiden läheisten kanssa työskentelyyn.

3.6.1 CRAFT –menetelmä päihdeongelman läheisen kanssa työskentelyyn

Päihdeongelmaisten läheisille on kehitetty Yhdysvalloissa CRAFT (Community Reinforcement and Family Training) –menetelmä. Sen ovat kehittäneet psykologian professorit Robert J. Myers ja Jane Ellen. Menetelmän avulla voidaan voimaannuttaa päihdeongelman läheisiä ja edistää

päihdeongelman hoitoon hakeutumista. Siinä keskitytään päihdeongelman ja hänen läheisensä välisen vuorovaikutuksen muuttamiseen, sekä läheisen oman elämän uudelleen rakentamiseen ja vahvistamiseen. Suomessa menetelmän valmentajakoulutuksia järjesti Myllyhoitoyhdistyksen Läheismyllyhanke (www.myllyhoito.fi).

CRAFT –menetelmän tavoitteena on läheisten henkisen, emotionaalisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin parantaminen, päihdeongelman päihteiden käytön vähentäminen ja päihdeettömyyteen pyrkiminen sekä päihdeongelman hoitoon hakeutumisen edistäminen. Menetelmä perustuu läheisten hiljaiseen tietoon päihdeongelmasta ja sen vaikutuksista parisuhteeseen ja/tai perheen elämään; hiljaista tietoa käytetään läheisen elämän uudistamiseen (www.myllyhoito.fi).

CRAFT –menetelmä on ongelmalähtöinen ja ratkaisukeskeinen. Sen avulla läheisiä autetaan tiedostamaan asioita ja siirtämään tiedostettuja asioita käyttäytymiseen. Menetelmä perustuu läheisen taitoihin, ja siinä käytetään rooliharjoituksia ja kotitehtäviä. Läheisten kanssa laaditaan CRAFT –valmennussopimus, ja varsinaiseen valmennukseen sisältyy 12 istuntoa valmentajan kanssa. Valmennusistunnoissa läheisten kanssa tarkastellaan päihdeongelman päihdekäyttäytymistä, retkahdussykliä, raittiita jaksoja ja raittiusjaksojen aikaista käyttäytymistä sekä päihdeongelman ja läheisen vuorovaikutusta. Tehtyjen havaintojen ja analyysien avulla laaditaan toimintasuunnitelmia, joilla läheinen pyrkii myönteiseen vuorovaikutukseen suhteessa päihdeongelmaiseen. Vuorovaikutustapojen muuttamisella pyritään katkaisemaan tutuksi käyneet kierteet päihdeongelman ja läheisen välillä, ja sitä kautta herättämään päihdeongelman huomaamaan ongelmansa. Keskiössä on myös läheisten hyvinvoinnin parantaminen; heitä motivoidaan huolehtimaan itsestään sen sijaan, että he kantavat vastuun päihdeongelman käyttäytymisestä (www.myllyhoito.fi).

3.6.2 CRAFT –menetelmän soveltaminen rikoksenteekijöiden läheisten kanssa työskentelyssä Jyväskylän –projektin Tyynelän Kehittämiskeskuksen osahankkeessa

CRAFT –menetelmää käytettiin Tyynelän Kehittämiskeskuksen asiakastyössä soveltaen. Menetelmän käyttö soveltamalla johtui siitä, että esimerkiksi rikoksenteekijän vankeusrangaistuksen aikana läheinen ei voinut harjoitella menetelmään kuuluvia vuorovaikutusharjoituksia kotonaan. Vaikka CRAFT –menetelmä perustuu jatkuvien vuorovaikutustilanteiden kautta oppimiseen, antoi päihdeongelman vankilassaolo aikaa ja tilaa läheisen rauhoittumiselle ja tilanteen arvioimiselle, sekä ennalta valmistautumiselle uusien tilanteiden varten. Asiakastapaamisissa käsiteltiin CRAFT:n mukaisia teemoja, kuten esimerkiksi päihdeongelman päihdekäyttäytymistä ja retkahdussykliä sekä läheisen ja päihdeongelman välistä vuorovaikutusta ja niitä seuranneita tilanteita. Varsinaista valmennussopimusta 12 kerran istunnoista ei tehty yhdenkään asiakkaan kanssa. Menetelmän tarjoamat vaihtoehdot tavat oman ajattelun muuttamiseksi soveltuivat hyvin myös rikoksenteekijän läheisen kokemaan häpeän ja syyllisyyden tunteiden käsittelyyn.

Asiakkaiden kohtaamia tilanteita, kuten esimerkiksi retkahtamista edeltänyttä riitaa tai läheisen käyttäytymistä päihdeongelman tullessa päihtyneenä kotiin, käytiin läpi keskustelemalla niistä vaihe vaiheelta. Asiakasta pyydettiin muistelemaan käytettyjä sanoja, eleitä ja ilmeitä sekä tunteita, joita hän tunsi tilanteen aikana. Tärkeää oli myös muistella, mitä oli tapahtunut ennen

kyseistä tilannetta, ja miten läheinen käyttäytyi tilanteen lauettua. Yhdessä projektityöntekijä kanssa mietittiin, miten läheinen voisi jatkossa käyttäytyä samankaltaisissa tilanteissa. Asiakkaita motivoitiin huomaamaan heidän roolinsa päihdeongelmaisen päihdekäyttäytymisessä, esimerkiksi retkahduksen ollessa lähellä, ja muuttamaan omaa käyttäytymistään havaintojen perusteella. Käyttäytymisen muuttaminen laadittujen tilanneanalyysien avulla johti asiakkaiden elämänlaadun paranemiseen.

”viimeks, ku se lähti juomaa, en soittanu sille kertaakaan ja mulla oli paljon parempi olo, ku en kuullu sen kännistä haukkumista....ja ny, ku mun ei tarvi istuu jokaista taukoo työpaikalla kännykän kans, oon huomannu, et mulla on sikahyviä tyyppejä työkavereina!” (puoliso, 24 v.)

Läheisen rooli päihteiden käytön mahdollistajana avautui asiakkaille CRAFT –menetelmän avulla. Mahdollistamista avattiin asiakkaille CRAFT –kirjan ”Rakkaasta raitis – vaihtoehtoja nalkuttamiselle, anelulle ja uhkailulle” esimerkkien avulla, ja sen jälkeen asiakkaita pyydettiin miettimään samankaltaisuuksia oman elämänsä ja kirjan esimerkkien välillä. Puolisoiden ja vanhempien väliset erot korostuivat, kun keskusteltiin mahdollistamisesta; puolisoiden oli helpompaa sanoutua irti esimerkiksi rahan antamisesta tai päihtyneen vastaanottamisesta kotiin. Etenkin äidit kuvasivat ajatuksiaan niin, että mahdollistamisesta luopuminen, esimerkiksi päihdeongelmaisen pojan laskujen maksamisen lopettaminen, olisi tarkoittanut samaa kuin lapsensa totaalinen hylkääminen.

”irti päästäminen...se on vaikeeta...” (äiti, 49 v.)

CRAFT –menetelmän avulla läheisten tietämys päihderiippuvuudesta lisääntyi, ja he saivat vahvistusta ajatuksilleen esimerkiksi päihdeongelmaisen persoonallisuuden muuttumisesta tämän ollessa päihteiden vaikutuksen alainen.

”se on sillon niin riidanhaluinen, että kaikki, mitä sanon, saa sen suuttumaan, vaikka selvistäpäin se ei ees ääntään korota...” (puoliso, 52 v.)

Lisäksi asiakkaat kertoivat ymmärtävänsä paremmin, että muutokset vaativat aikaa ja työtä oman itsensä kanssa. He kokivat haasteellisena oman käyttäytymisen muuttamisen, koska tilanteet päihdeongelmaisen kanssa nostavat tunteet pintaan, ja esimerkiksi suuttumuksen ja kiukun hallitseminen saattoi olla yllättävän vaikeaa. Asiakkaat totesivat ymmärtävänsä paremmin myös sen, että ongelmallisesta päihteiden käytöstä irrottautuminen vaatii päihdeongelmaiselta itseltään motivaatiota, ja että toipumisprosessit ovat pitkäaikaisia.

3.7 Läheisen sosiaaliset verkostot

Parisuhteessa tai perheen arjessa oleva päihdeongelma ja päihdeongelmaisen tekemät rikokset sekä hänen saamansa rangaistukset aiheuttavat läheisille voimakasta häpeän ja syyllisyyden tunnetta. Niiden seurauksena saattaa olla rikosentekijän läheisen sosiaalisen verkoston kaventuminen. Sen lisäksi, että läheisten aika kuluu usein päihdeongelmaisen rikosentekijän asioiden hoitamiseen, asiakkaat kertoivat, että heidän ystävyysuhteensa ja harrastustoimintansa

kärsivät päihdeongelman ja/tai rikosten takia. He kokivat, etteivät voi kutsua vapaasti lähipiiriinsä kuuluvia kyläilemään tms. kodin epävakaan tilanteen takia, ja kodista poistuminen esimerkiksi harrastuksen takia tuntuu epämiellyttävältä, koska kotia ei voi jättää päihdeongelmaisen haltuun tämän ollessa päihteiden vaikutuksen alaisena tai retkahtamaisillaan.

"en mä voi noin vaan pyytää tänne kavereita kylää, ku ei voi koskaan tietää, et mikä tilanne täällä on..." (puoliso, 47 v.)

Osa asiakkaista koki perhe- ja sukujuhliin osallistumisen haasteellisena. Asiakkaat kertoivat, etteivät halua kohdata sukulaisten uteliaisuutta, kärkeviä kommentteja tai tuomitsevaa suhtautumista. Tilanteet koettiin haasteellisiksi etenkin silloin, kun rikoksenteijän nimi oli ollut lehdessä tuomiotietojen yhteydessä, ja näin ollen asia oli lähes takuuvarmasti koko suvun tiedossa.

"yhteen aikaan mua alko aina itkettään, ku joku kysy Jarista (nimi muutettu)näistä asioista vaan on niin vaikee puhuu sellasille, joiden elämä on aina ollu tasasta." (äiti, 59 v.)

Keskusteluissa asiakkaiden kanssa nousi myös esiin, että heidän ystävänsä, sukulaisensa ja jopa omat vanhempansa ovat kieltäytyneet yhteydenpidosta, koska asiakkaat olivat jatkaneet suhdettaan rikoksenteijään. Oman lähipiirin tuomitseva suhtautuminen ei rohkaise läheisiä suuntautumaan ulospäin, hakeutumaan esimerkiksi uuden ryhmämuotoisen harrastuksen pariin, tai edes hakemaan ammatillista tukea.

"mun vanhemmat ei suostu tapaan ees meidän lapsia..." (puoliso, 30 v.)

3.8 Läheisten voimavarat

Kun puhutaan rikoksenteijöiden läheisistä, pääsääntöisesti siis puolisoista ja vanhemmista, herää kysymys siitä, mistä he saavat voimansa? Mikä saa heidät jaksamaan, vaikka rikoksenteijä aiheuttaa jatkuvia pettymyksiä ja suoranaista harmia läheistensä elämässä? Asiakkaiden kanssa keskusteltiin heidän kohtaamiensa haasteiden lisäksi voimavaroista, eli niistä asioista, joiden avulla rikoksenteijöiden läheiset jaksavat arkeansa.

Ensimmäisenä voimavarana läheiset nimesivät rakkauden rikoksenteijää kohtaan. Koska läheinen tuntee rikoksenteijästä myös sen toisen puolen, jota ei mainita lehtikirjoituksissa rikos- ja tuomiotietojen lisäksi, on hänen helppo nähdä rakastettava ihminen väärin ja pahojen tekojen takana. Useimmiten rikoksenteijä ei ole kohdistanut tekojaan läheiseensä, perheeseensä tai yhteiseen kotiin, ja sen koetaan tukevan lämpimiä tunteita.

"Mä en hylkää mun lastani koskaan!" (äiti, 49 v.)

"Kun se ei oo tehny koskaan mulle mitään pahaa..." (äiti, 59 v.)

Rikoksenteijöiden läheiset kertoivat, että hyvät ajat ja jaksot peittoavat huonommat. Ne antavat myös toivoa paremmasta, mikä auttaa jaksamaan vaikeina hetkinä. Monet asiakkaat toivat esiin

henkilökohtaisen vakaumuksen, uskon johdatukseen tai korkeimpaan voimaan, jonka turvin elämää on helpompi jatkaa vaikeuksista huolimatta.

Muutamalla asiakkaalla oli vahva erillisyyden kokemus ja tunne, jolloin suhde rikosentekijään ei ollut ainoa elämää ja onnea määrittävä tekijä. Nämä asiakkaat pitivät mahdollisuuksiensa mukaan kiinni omasta elämästään ja harrastuksistaan, vaikka rikosentekijä esimerkiksi retkahti käyttämään päihteitä. Samoin näille asiakkaille oli hyvin selkeää se, että he ovat suhteessa vapaaehtoisesti, ja voivat tarpeen tullen valita toisin.

”Matti (nimi muutettu) tekee mitä tekee, ja ryymää välillä, mut mun elämän onnellisuus ei oo sidoksissa siihen...” (puoliso, 42 v.)

Asioiden hyväksyminen oli yksi läheisten esiin tuoma voimavara. Asiakkaat kertoivat omaa oloansa helpottavan, kun pystyy toteamaan rehellisesti itselleen ja muille, että oma puoliso tai lapsi on vankilassa tai vakavassa päihde- ja rikoskierteessä. Sen toteaminen, että asiat eivät ole aina heidän itsensä hallittavissa, vaan jokainen tekee omat valintansa, auttaa läheisiä jaksamaan. Osa asiakkaista kuvasi asioiden hyväksymistä tottumukseksi tai realismiksi.

”En kai mä muunlaisen kanssa osais ollakaan...oon tottunu tähän vuoristorataan...” (puoliso, 24 v.)

”...ei se tosta enää muuksi muutu. Oon kai sit aina vangin omainen, vaikka joskus luulin, etten olis.” (äiti, 59 v.)

4 Asiakkuuden kesto ja päättyminen

Asiakkuudet kestivät asiakkaan tarpeesta riippuen yhdestä tapaamisesta kahteen vuoteen. Keskimäärin asiakkuus kesti seitsemän kuukautta. Asiakkaan tiedon tarve täyttyi lyhyen asiakasuhteen aikana, kun taas esimerkiksi päihdeongelmaisen läheisenä elämisen käsittely vaati pidemmän asiakkuussuhteen. Myös vankilassa olevien ja vankilasta vapautuvien läheiset kokivat, että olivat pitempiaikaisen tuen tarpeessa.

Samoin kuin asiakkuuden alkaminen, myös sen päättyminen tapahtui vapaamuotoisesti ilman struktuuria. Pääsääntöisesti asiakas totesi, että ei ole enää asiakkuuden tarpeessa saatuaan tarpeeksi tietoa esimerkiksi seuraamusjärjestelmään tai vankilan tapaamiskäytäntöihin liittyen, saatuaan perhetyön tukea arkeen tai saatuaan tarpeeksi keskustelutukea. Osa asiakkaista ohjautui muihin heille soveltuviin palveluihin, kuten esimerkiksi Irti Huumeista ry:n läheisille tarkoitettuun vertaistukiryhmään tai päihdekuntoutukseen. Kaksi asiakasta sanoutui irti asiakkuudesta, kun suhde rikosentekijään oli päättynyt, ja he määrittivät itsensä projektiin kuulumattomiksi asiakkaiksi.

Osa asiakkuuksista päättyi avoimesti; sovittiin, että asiakas voi jatkossa ottaa yhteyttä projektityöntekijään, jos hänen elämäntilanteensa vaatii keskustelutukea, palveluohjausta tms. Muutama näistä asiakkaista ottikin yhteyttä myöhemmin, jolloin heidän tilanteitaan käsiteltiin puhelimitse. Puhelinkeskusteluissa esimerkiksi kerrattiin CRAFT –menetelmän oppeja.

5 Lopuksi

Läheisten kanssa työskentely avasi työntekijälle maailman läheisen arkeen. Rikoksenteikijän läheisen oletetaan olevan kuin kuka tahansa ihminen ja selviytyvänsä arjesta niin kuin ennenkin. Todellisuus on toisenlainen. Läheisen arjessa on läsnä suuret tunteet ja huoli arjesta selviytymisestä.

Läheisen avun tarve vaihtelee erittäin paljon; toisille riittää tieto rikosseuraamusten toimeenpanosta ja toiset tarvitsevat laajempaa tukea mm. tunne-elämän kysymyksiin ja käytännön arjen hoitamiseen. Läheisten auttamisessa keskeisessä roolissa on vuorovaikutussuhde. Se, miten läheinen huomioidaan rikoksenteikijän tuomion täytäntöönpanossa, vaikuttaa myös läheisen elämään. Läheinen joutuu usein siihen asemaan, että hän läheisenä on rikoksenteikijän henkinen tuki tuomion täytäntöönpanossa ja jää itse ilman tukea.

Läheinen ei ole kuntoutuspalveluiden tarpeessa, vaan tarvitsee palveluohjausta ja palveluohjauksellista tukea arkeensa. He tarvitsevat myös tietoa rikosseuraamusjärjestelmästä ja työkaluja selvittääkseen kotona rikoksenteikijän päihdeongelmista aiheutuvista tilanteista.

Heillä on myös oikeus määritellä tunnesiteensä suhteessa rikoksenteikijään kenenkään ulkopuolisen siihen puuttumatta. Vanhemmuutta ei voi koskaan irtisanoa, mutta rikoksenteikijän vanhempana voi oppia laskemaan irti lapsensa tekemisistä. Tämä ei tarkoita lapsensa hylkäämistä, vaan sitä, että erottaa oman lapsensa elämän ja tekemiset toisistaan. Myöskään puolisoien välistä kiintymyssuhdetta ei voi kukaan ulkopuolinen määritellä. Rakkaus ja usko ovat asioita, jotka läheiset mainitsevat oman jaksamisensa peruskiveksi. Tämä luo toivoa tulevaan kummallekin osapuolelle.

Asiakkaiden omien sanojen mukaan, he ottavat mielellään apua vastaan, jos sitä on saatavilla ja apu on asiallista. Mutta kenelle avun tarjoaminen kuuluu? Tässä raportissa on kuvaus keskeisistä sisällöistä, joista voi rakentaa myös uuden palvelumuodon. Yhteiskuntamme tahtotila määrittelee sitä, katsotaanko palvelun toteuttamisen kuuluvan kenelläkään.

LÄHTEET

<http://www.myllyhoito.fi/>.

Nieminen, Jarmo & Tuokkola, Kati. 2008. Jyväällä –projektin väliarviointi. Sosiaalikehitys Oy.

Tuokkola, Kati. 2009. Jyväällä -projektin ulkoinen arviointi. Loppuraportti. Sosiaalikehitys Oy.